

ענינן אחד, קיום מצוה (רשב"ם). שביטול לא שייך אלא אם שני הדברים שונים אחד מחבירו, אבל אם הם דומים, אדרבה, האחד מחזק את חבירו (ר"ן נדרים נב, א), ועל זה הדרך אם שתי מצוות הן באותה דרגת חיוב, אינן מבטלות זו את זו (חתם סופר השלם).

שְׁהִיָּה בִּזְרֵיךְ בְּבֵית אַחַת וְאַחֶיךָ – את פסח מצה ומרור (ירושלמי חלה א, א; רש"י; רשב"ם; תוס' להלן קכ, א ד"ה באחרונה). וכיון שאת המצה היה אוכל רק עם הפסח, ודין הפסח להיכלל על השובע, היה הלל אוכל תחילה מצה עשירה שאין יוצאים בה חובת מצה (ח"ה הר"ן, ע"פ גמ' להלן שם, וראה תוס' שם). ויש שסובר, שאת הפסח לא היה כורך עמהם, אלא כורך מצה ומרור ומטבילן בחרוסת ואוכל, ואחר כך אוכל את הפסח (רמב"ם חמץ ומצה ה, ו), כיון שאין בית הבליעה מחזיק שלשה כזיתים יחד (שיעורי מחצית השקל תקנא-תקנה עמ' קצ, וראה מרדכי, ופמ"ג א"ח תעה משב"ז ז).

אִפְּלוּ זֶה בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, שהיה יכול הכתוב לומר 'ואכלו', והיינו מבינים שהכוונה לפסח כיון שכבר אמר בתחילה 'ואכלו את הבשר בלילה הזה', אך אמר הכתוב 'ואכלוהו', ייתור 'הו' בא ללמד שאין צריך לכרוך יחד, אלא אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (רשב"ם). ואם הכתוב לא היה אומר את 'על' וגם לא את ייתור 'הו', היינו אומרים שיכול לעשות כרצונו, לאכול שלשתם יחד או כל אחד בפני עצמו, לכך אמר הכתוב תחילה 'על' ללמד שצריך מצוותם לאוכלם יחד, וחזר וייתר את 'הו', ללמד שאם אכלם כל אחד בפני עצמו, יצא (תוס' רא"ש).

הִשְׁתָּא דְּלֹא אֵיתְמַר הַלְּכָתָא לֹא כְּהִלָּל וְלֹא כְּרַבֵּן וכו', שאילו נפסקה הלכה כחכמים, היה די באכילת כזית מצה בפני עצמו וכזית מרור בפני עצמו, ואילו נפסקה הלכה כהלל, תחילה היינו אוכלים כזית מצה בפני עצמו [כיון שבזמן הזה מצה היא דאורייתא ומרור הוא רק דרבנן, ואם יאכלום יחד, יבטל טעם המרור את טעם המצה], ואחר כך היינו כורכים כזית מצה עם כזית מרור 'זכר למקדש', וכזית זה של המצה אינו מבטל את טעם המרור, משום שהוא זכר למקדש ואף הוא מצוה דרבנן כממור, ולדעת הלל מצוות אינן מבטלות זו את זו אם הן באותה דרגת חיוב. אך מאחר שלא נפסקה הלכה, איננו יכולים לעשות כאחד האופנים הנ"ל, כי אם נעשה כאופן הראשון, איננו מקיימים בכך 'כורך' לדעת הלל, ואף כדרך השניה אי אפשר לעשות, משום שלדעת חכמים שתי מצוות מבטלות זו את זו, ונמצא שהכזית השני של המצה מבטל את טעם המרור, לכן כדי לצאת את שתי השיטות, עלינו לאכול תחילה כזית מצה בפני עצמו וכזית מרור בפני עצמו, ואחר כך לאכול עוד כזית מצה עם כזית מרור כדעת הלל (ע"פ תוס' ובעל המאור).

וְהָדָר אֵכִיל מִצָּה וְחֶסֶד בְּהָרִי הָדָרִי, ללא טיבול, והראיה שב'מה נשתנה' הנוסח הוא שבליילה הזה מטבילים 'שתי פעמים', ולא 'שלש פעמים' (תלמיד הרשב"א בשם 'קצת מפרשים'; טור א"ח תעה, א, בשם ראב"ה). ויש סוברים, שיש להטביל גם את ה'כורך', שהרי אכילת 'כורך' היא כהלל, שודאי היה מטביל באכילה זו (תלמיד הרשב"א בשם 'רוב הגאונים'; רא"ש; ר"ן). והתינוק שואל רק על שני טיבולים, על הראשון שרואה בעיניו, ועל השני שאמנם אינו רואהו עתה אבל יודע עליו, שהרי דרכם היה לטבול בסעודתם, אבל על הטיבול השלישי הוא עדיין אינו יודע, לכן אינו מזכיר אותו (תלמיד הרשב"א).

מִתְקִיף לֵה רַב חֲסָדָא לְאַחַר שְׁמִיּא כְּרִיסוֹ הֵימְנוּ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ, שלדעתו שתי מצוות אינן צריכות כוונה, ולכן אינו יכול לברך בטיבול שני כי כבר יצא ידי חובת מרור בטיבול ראשון (ח"ה הר"ן לעיל קיד, ב, בפ' ראשון). אך יש סוברים, שאם רב חסדא היה סובר כך, היה לו להקשות בפירוש שזו ברכה לבטלה, אלא גם רב חסדא סובר ששתי מצוות צריכות כוונה, ולא יוצא ידי חובת מרור בטיבול ראשון, ומכל מקום לדעתו אין זה נכון למלא כריסו מהמרור בטיבול ראשון, ולברך רק בטיבול שני (תוס').

אֵלָּא אֲמַר רַב חֲסָדָא מֵעֵיקָרָא מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה וְעַל אֲכִילַת מְרוֹר, ואף אם סובר רב חסדא ששתי מצוות צריכות כוונה [ראה לעיל בסמוך] ואינו יוצא ידי חובת מרור אלא בטיבול שני, מכל מקום מועילה ברכת המרור בטיבול ראשון לפוטרו בטיבול שני [כשם שמועילה הברכה על 'תקיעות דמיושב' למרות ש'תקיעות דמעומד' הם העיקר] (תוס'). ויש שסובר, שלדעת רב חסדא כיון ששתי מצוות צריכות כוונה, צריך לכוון לצאת בטיבול ראשון ידי חובת מרור [ולאכול ממנו כזית] (רמב"ם במלחמות; ר"ן; שעה"צ תעה, כט, בדעת רש"י ורשב"ם, שכתבו שטיבול שני הוא לתמימה התינוקות).

■ להלכה, אם אין לו ירקות לטיבול ראשון אלא מרור, יברך עליו בטיבול ראשון 'בורא פרי האדמה' ו'על אכילת מרור' [כרב חסדא], ובטיבול שני יטבולו בחרוסת, ויאכלו ללא ברכה (ש"ע א"ח תעה, ב), ויוצא בו ידי חובת מרור [כתוס'] (משנ"ב שם, כו-כז, ושעה"צ שם, כד). אך הרבה פוסקים סוברים, שיכול בטיבול ראשון לצאת בו ידי חובה, ויאכל אז כזית, ויטבולו בחרוסת [כהרמב"ן (משנ"ב שם, כח, ושעה"צ שם, טט)].

הָכִי אֲמַר הֵלֵל, האמורא (ר"ן), ויש שגורס 'רב הלל' (רא"ש), והיה דור עשירי להלל הנשיא (יעב"ק). **מִשְׁמִיחָה דְּגִמְרָא** – לא אמר בשם חכם מסוים (ע"פ הערוך, ערך גמר [הרביעי]), אלא כך מקובל מכל בני הישיבה שקיבלו מרבותיהם (ע"פ רש"י יומא יד, ב).

וְאֵתִי מְרוֹר דְּרַבֵּן וּמִבְטֵיל לֵיהּ לְמַעַב דְּאִרְיִיתָא – טעם המרור שהוא מדרבנן, מבטל את טעם המצה שהיא מדאורייתא (רש"י; רשב"ם; תוס' להלן ע"ב ד"ה יד), שטעם המרור חזק ומבטל את טעמה החלוש של המצה מדין 'ביטול ברוב' (דבר שמואל). ואף שאין צריך להרגיש את טעם המצה, כמבואר להלן (ע"ב) שאם בלע מצה יצא, מכל מקום צריך שלמצה עצמה יהא טעם, שאם אין לה טעם אינה נחשבת מצה, וכמבואר לעיל (מא, א) שאינו יוצא במצה מבושלת (ע"פ ט"ז תעה, ט, ומג"א שם יא. ולכתחילה מבואר ברשב"ם להלן ע"ב שצריך לטעום את המצה ולהרגיש טעמה). ויש שפירש, שאין הכוונה שהמרור מבטל את טעם המצה, שהרי בפועל עדיין יש גם טעם מצה, אלא מדרבנן צריך שטעם המצה יהא לבדו, משום מעלת וחביבות המצוה [אלא אם כן הוא טעם מצוה כמותה, או חמורה ממנה (ראה גמ' להלן)] (ר"ן ומהר"ם חלאווה בשם הרמב"ן).

והחרוסת שטובלים בה את המרור אינה מבטלת את טעם המרור, מאחר וכך תיקנו בתחילה את מצותו (תוס' לעיל קיד, א ד"ה אע"פ). או שטיבול אינו מבטל, שדרך אכילתו בכך (ר"ן, וראה הגהות מהר"ב רנשבורג על תוס' לעיל שם).

וְאִפְּלוּ לְמֶאֱרָא דְּאִמְרַת מִצּוֹת אֵין מְבַטְלוֹת זֶה זֶה, שלדעתו אם שתי מצוות הן באותה דרגת חיוב [שתיהן דאורייתא, או שתיהן דרבנן], אין טעם מצוה אחת מבטלת חברתה, משום ששתיהן